

УДК 630*116.64:630*114.462

Л.І. Алістратова, В.Г. Терлич –
Степовий ім. В.М. Виногорова філіал УкрНДІЛГА

ДИНАМІКА ЗАХИСНОЇ ЛІСИСТОСТІ У ВИНОГРАДАРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ НИЖНЬОДНІПРОВ'Я

Розглянуто зміни, що сталися останнім часом зі захисними лісовими смугами у спеціалізованих господарствах Нижнього Дніпра.

Ключові слова: захисні лісові насадження, виноград, лісові породи, реконструкція, динаміка.

*L.I. Alistratova, V.G. Terlich – Steppe branch of UkrNDILHA
named after V.N. Vinogradov*

The dynamics protective afforestation en vine-growing farms of the Lower Dnieper

Some changes that happened to protective forest zones for the last time in specialized vine-growing farms of the Lower Dnieper have presented in the article.

Keywords: protective afforestation, grapes, forest species, reconstruction, dynamics.

Нижньодніпровські піски було введено у промислове сільськогосподарське використання у 60 рр. XX ст. Чисельні спроби освоєння їх не дали позитивних наслідків до масового залісення піщаних арен Лівобережжя Дніпра [1]. Після масового залісення сосною у 1950-70 рр. було створено близько 100 тис. га насаджень, які зупинили піски і дали змогу ввести у культуру сільськогосподарське рослинництво. Вивчено було десятки культур, але найбільш перспективною галуззю визнано виноградарство [2].

Було створено на базі колгоспів і радгоспів 12 спеціалізованих на вирощуванні винограду і плодів радгоспів у 1957-63 рр. За короткий час було закладено близько 7 тис. га виноградників, площа яких до 1980 р. зросла до 12-13 тис. га [3]. Одночасно була створена система захисних лісових смуг. Але місцевого досвіду не було і механічно перенесли принципи антиерозійного захисту з Криму та інших регіонів. Були спроби у 1961-64 рр. вивчити вплив ЗЛС і встановити оптимальні площі та сортовий склад, але масові посадки винограду вимагали термінового вирішення цих питань і захисні лісові насадження було закладено виходячи з досвіду прилягаючих областей, не враховуючи, що виноградники створюються на піщаних грантах однієї з найбільших пустель Європи [4].

Основною породою було визнано швидкорослу тополь. Крім неї, вводили до складу основних лісосмуг гледичію, акацію білу, плодові породи типу яблуні, вишні, абрикоси та маслинки. Поперечні смуги створювали або 1-2 ряди тополі, або 2 ряди горіха волоського.

Минуло 45-50 років, протягом яких на тих самих площах було 3-4 рази перезакладено виноградні насадження, середній рік існування яких на Херсонщині не перевищує 15 років. Водночас, створена ще в ті роки система захисних лісових насаджень жодного разу не реконструювалась і не перезакладувалась. Неозброєним оком видно, що стан захисних лісових смуг взагалі, а навкіл виноградників та садів, зокрема, незадовільний.

Ми поставили за мету на прикладі типового спеціалізованого господарства, яке мало більше 1 тис. га виноградників та близько 600 га саду і власний винзагод, мало прибуток більше 1 млн. крб. протягом тривалого часу, зробити аналіз стану захисних агролісомеліоративних насаджень.

Переломним періодом, коли виноградарські господарства стали занепадати, були 1992-95 рр.

У 1994 р. у ВАТ ім. Фрунзе у 184 виділах нараховувалось 163 га лісових захисних смуг. Основними породами були: тополя пірамідальна, тополя канадська – 39,4; акація біла 23,6 та клен ясенелистий – 12,7 га. Середній вік тополі сягав 34 роки, акації – 26 років та клену – 37 років.

Табл. Загальна характеристика захисних лісових смуг в ВАТ ім. Фрунзе

Показники	Акація біла		Тополь пірамідальна		Тополь канадська		Клен ясенелистий		Гледичія звичайна	
	1994	2005	1994	2005	1994	2005	1994	2005	1994	2005
Площа, га	23,6	23,6	52,7	52,7	39,4	39,4	12,7	12,7	2,9	2,9
К-сть виділів (смуг)	15	17	91	84	39	53	1	28	7	15
Вік, років	26	24	34	40	34	38	37	15	36	15
Висота, м	12,4	12,5	18,9	19,4	22,3	18,3	15,0	4,1	21,6	4,8
Діаметр, см	14,0	11,2	24,1	24,6	25,1	24,9	18	3,8	28,6	5,2
Повнота	0,76	0,41	0,43	0,38	0,44	0,40	0,70	0,52	0,50	0,42
10. Культури	5	2	71	46	4	23	1	10	4	1
9. Поодинокі дерева	0	1	1	1	0	2	0	0	0	0
8. Рідколісся	7	1	6	12	9	9	0	4	0	1
7. Незімкнуті лісові культури в насадж., що реконструюються	0	3	2	3	0	2	0	2	0	0
Вибіркова сан. рубка, га			10,3		7,6					
Суціль.сан.руб., га	0,4		38,2		20,6					
Лісовідновлювальна рубка, га		21,5		0,4		6,6				
Реконструкційна рубка, га			5,2		7,4					
Рубка окремих дерев, га				6,2		1,2				
3. Насадж. природного походження		10,8		20,5		10,5		2,4		2,2
5. Насадж. розладнані безсистемними рубками		9,0		4,1		1,4		0,1		0,8
11. Лісові культури лісовідновлені		6,3		18,8		20,0				
9. Зруби				12,2		0,8				

Через 11 років у 2005 р. за даними лісовпорядкування площі основних порід не змінилися. Водночас, середня висота дерев або не змінилася – в акації білої у 1994 р. вона становила 12,4 м, а у 2005 р. – 12,5 м; тополі пірамідальної відповідно 18,9 та 19,4 м, або навіть зменшилася, як у тополі канадської – з 22,3 до 18,3 м; клена ясенелистого – з 15,0 до 4,1 та гледичії звичайної з 21,6 до 4,8 м. Враховуючи, що висота захисної смуги є однією з головних

функцій насадження, зміни, що відбулися, мають негативний вплив і значно зменшують захищеність виноградників і інших сільськогосподарських культур. Це підтверджують й інші показники. Діаметр дерев в акації білої, клена та гледичії значно зменшився, а у тополі не змінився. Дані, які характеризують стан захисних лісових насаджень ВАТ ім. Фрунзе, наведено в табл. Вони свідчать, що повнота значно зменшилася. Був один виділ з поодинокими деревами, стало чотири. Рідколісся майже не стало в акації білій, а в насадженнях тополі пірамідальної, клена ясенелистого та гледичії звичайної збільшилось.

Аналізуючи причини погіршення стану захисних лісових смуг, потрібно зазначити, що у 1994 р. було запроектовано тільки вибіркові та суцільні санітарні рубання на площі 77,1 га, практично тільки на тополі та 12,6 га реконструкційного рубання винятково на тополі (13,7 %).

Тобто ні наявний на той час стан насаджень ні господарські заходи не давали підстав для таких негативних змін. Все пояснюється тим, що насадження розладнані безсистемними рубаннями – 15,4 га, зрубали – 13,0 га переводом насаджень у лісові культури лісовідновлювальні – 45,1 га.

Констатується факт масової самовільної заготівлі деревини, та, в окремих випадках – лісовідновлювального рубання внаслідок вікових змін у тополі та клена.

Після реформування сільського господарства значна частина земель господарства, а з нею і захисних насаджень, перейшли до фермерів та інших користувачів. Ці самі процеси відбуваються і у самих господарствах регіону.

Постає питання щодо концентрації всіх захисних насаджень в руках одного власника та проведення негайної інвентаризації їх і впровадження заходів зі реконструкції та перезакладання захисних лісових смуг на Нижньодніпров'ї.

У статті використано дані останнього лісовпорядкування.

Висновки. У зоні Нижньодніпров'я основними породами, що утворюють захисні лісові смуги у виноградарських господарствах, є акація біла, тополя пірамідальна, тополя канадська та клен ясенелистий.

Стан захисних насаджень внаслідок віку та недостатнього догляду незадовільний. Необхідно передати лісові захисні насадження іншому власнику і зробити реконструкцію їх та перезакладання.

Література

1. Гладун Г.Б. Історія степового і захисного лісорозведення// Лісовий і мисливський журнал. – 2005, № 4. – С. 32-33.
2. Науковий звіт за темою № 14 "Розробити ландшафтно-екологічні принципи і моделі оптимальних лісомеліоративних комплексів для основних природно-кліматичних зон" (промійний). – Цюрупинськ, 2004. – 49 с.
3. Терлич В.Г. Підсумки, перспективи виноградарства на Нижньодніпровських пісках. – Кишинев, 1992. – С. 236.
4. Маркин М.И., Терлич В.Г. Состояние и перспективы развития виноградарства// Тезисы докладов НПК. – Кишинев, 1990. – С. 257.